

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. дн Божидар Михайлов Ангелов

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен
'доктор'

в област на висше образование *1. Педагогически науки*

Професионално направление *1.2. Педагогика*

Докторска програма *Теория на възпитанието и дидактика*
(*Предучилищна педагогика*)

Автор: **ЕЛЕНА АНГЕЛОВА КАМЕНОВА**

Тема: **ИНОВАТИВЕН ПЕДАГОГИЧЕСКИ МОДЕЛ ЗА УСВОЯВАНЕ
НА ЧУЖД ЕЗИК В ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ**

Научен ръководител: Доц. д-р Боряна Иванова

Със заповед № Р33-3699 от 10.07.2019.г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема: **ИНОВАТИВЕН ПЕДАГОГИЧЕСКИ МОДЕЛ ЗА УСВОЯВАНЕ НА ЧУЖД ЕЗИК В ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ** с автор Елена Ангелова Каменова. Представеният от докторанта комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ.

Съгласен съм с мнението на Елена Каменова, че в съвременния глобализиран и развиващ се свят комуникацията на чужд език е жизнена необходимост. Не случайно, според нея, европейските изследвания за изучаването на чужди езици от децата показват, че болшинството от анкетираните смятат, че то е полезно за бъдещето на децата. Ранното чуждоезиково обучение влияе върху отношението към други езици и култури и толерантността като основен критерий за съвременно съжителство в условията на един глобален свят. Това налага развитие на езикова компетентност още от ранна детска възраст. Акцентира се върху онези изследвания които показват, че ако контактът на детето с втори за него език започне преди четиригодишна възраст, процесът на усвояване не се различава от процеса на формиране на способността за говорене на първия език. Говорната способност се придобива еднакво лесно и спонтанно на един или повече езици. Това е така наречената възраст на „говорната способност“. Изключителните й потенциални възможности са ограничени във времето – докъм седмата година. В този контекст

докторантът разглежда езиково-дидактически аспекти и принципи на билингвалното учене в предучилищна възраст. Става дума за: потапяне, равнопоставеност на двата езика, цялостно преподаване и учене т.е. да се преподава предметното съдържание на обучението (изцяло или частично) на чуждия език; представените два езика в съответните целодневни детски заведения се развиват равномерно; изучаването на езици от децата да се организира не само от когнитивна гледна точка, а да се включва в цялостния процес на детското развитие със своите практически, емоционални и социални компоненти. По този начин се показва, че е необходимо ранното усвояване на чужди езици да заема приоритетно място в образователна политика. Така се отчита значимостта на усвояването им от най-ранна възраст, което прави обучението по чужд език да играе в европейската образователна политика стратегическа роля за духовното развитие и социалната адаптация на децата в съвременните условия на интеркултурното образование. На тази основа Елена Каменова изтъква, че в съвременните програми за възпитание и обучение на деца от предучилищна възраст проличава положителната оценка и нагласа към масовизиране на ранното чуждоезиково обучение. Търсят се пътища за ефективното му използване в педагогическото поле на детската градина. Обръща се внимание върху приоритетите на ранното чуждоезиково обучение за развитието на детската личност по посока опознаване на нова култура и разширяване картината на света. Така на анализ се подлага програмата „Активността на детето в детската градина“ на Н. Витанова и колектив, където при дефиниране на целите на ранното обучение по чужд език се поставя акцентът върху: създаване на интерес и положителни емоции към езика; осъзнаване на възможността за речева активност на чужд език; осъзнаване на възможността за номинация и обобщения на предмети и явления от заобикалящата детето действителност чрез средствата на чуждия език. Според авторите детето трябва да навлезе в езиковата среда на чуждия език чрез: аудирание, възприемане на речта, натрупване на езиков материал, формиране на езикови обобщения. Авторският колектив свързва усвояването на чуждия език с формирането на потребност от комуникиране на чужд език. В програмата са представени и уменията, които трябва да се формират у детето при усвояването на чужд език. Те се отнасят до: назоваване на различни предмети, играчки и животни на чужд език; правилно произношение при произнасяне на думите. Според авторският колектив диалогичната форма на общуване се изразява в умението на детето: да разговаря с учителката и децата на чужд език; да отговаря на някои въпроси. Уменията за монологична реч се отнасят до: съставяне на изречение от две, три или повече думи; съставяне на кратък разказ на чужд език по картина или преживявания. Авторският колектив акцентира върху още едно умение, което се отнася до способността на детето да разграничава чуждоезиковия код при

разглеждането на книжки, които са написани на чужд език. Елена Каменова подчертава, че овладяването на езика и развитието на речта при децата са *две динамично формиращи се страни на сложен процес, който съдейства за социализацията на личността*. Обръща се внимание главно на динамиката при овладяването на езика като насочва търсенията си и анализа на двуезичието или билингвизма в следните четири измерения: на първо място, това е лингвистичното измерение; на второ място, това е влиянието и значимостта на отделните езици за отделното дете; на трето място, това е анализът на връзката с културата; на четвърто място, това е анализът на билингвизма като процес или изучаването на неговата еволюция във времето. Прави се разграничаването на понятията „усвояване” и „учене”, и съответно разграничаването на ранното чуждоезиково обучение от естествения билингвизъм. На тази основа теоретичното проучване стъпва върху спецификата на овладяването на чужд език от децата, психолингвистичните особености на децата, езиковата политика в Европа и в България, особеностите на чуждоезиково обучение в предучилищна възраст.

Така актуалността на проблема за чуждоезиковото обучение на децата от предучилищна възраст стимулира докторанта към проучване и създаване на нови педагогически модели в тази сфера и да осъществи представеното изследване. Теоретичен анализ на проблемната област представя анализ на редица основополагащи теории и практики, които поддържат целеполагането при овладяването на чужд език в образованието: теория на съставната интелигентност – множествената интелигентност; теория на научното сечение (научния сегмент) – зоната на близкото развитие; проблемно–базирано учене и други. Изясняват се понятията за мултилингвизъм, билингвизъм и интеркултурна педагогика във връзка имплементирането на модела в мултилингвистични или билингвистични детски групи/класове. Коментират се схващания за ползите от образователна среда, обединяваща различни култури като социална перспектива на взаимодействието в предучилищна възраст със специален фокус върху монолингвизма и мултилингвизма/билингвизма и когнитивното развитие в детството. Представени са идеи за структуриране на образователно пространство и педагогическо взаимодействие, където компетентността е подчертан фундамент на детските взаимодействия и цел на образованието. Съответно, поради значението на усвояване на чужди езици в предучилищна възраст, Елена Каменова се насочва към създаване и прилагане на съвременен педагогически модел в чуждоезиковото обучение на децата, който да повлияе позитивно върху формиране на чуждоезикови компетентности у тях.

Позитивният акцент в теоретичната интерпретация на проблемната област е свързан с логическата последователност и взаимовръзката на интерпретираната проблематика.

Съобразно теоретичния анализ докторантът се насочва към следната хипотеза: „Предполагаме, че използването на педагогическия модел Thematic Dialog-Box ще повлияе върху усвояването на английски език от деца на 5–7-годишна възраст. Прилагането на модела ще осигури мотивация и активна позиция на децата в педагогическия процес, които се явяват и съществени фактори за усвояване на чуждоезикови компетентности в предучилищна възраст”. Оттук произтичат, актуалните според мен, задачи:

1. Създаване на иновативен педагогически модел за обучение по чужд език в предучилищна възраст.

2. Теоретично проучване и анализ на научната литература по проблема.

3. Да се определи влиянието на иновативния педагогически модел Thematic Dialog-Box върху: интереса на децата към предложените теми; желанието им да усвоят чужд език; диалогичното общуване между тях, формиране на комуникативни компетентности, усвояване на знания по чужд език.

4. Да се установят педагогическите условия, стимулиращи активността на децата в процеса на усвояване на чужд език чрез иновативния педагогически модел Thematic Dialog-Box.

За целите на педагогическото изследване са използвани следните методи:

1. Теоретично проучване и анализ на специализирана литература във връзка с проучвания проблем.

2. Педагогическо наблюдение с цел получаване на информация, необходима за проверката на дисертационната хипотеза.

3. Статистически методи за проверка на хипотези, отчитане на данни и техния анализ от изследването

4. Статистически методи за количествен и качествен анализ: методът на Пирсън за корелационен анализ; методът на Шапиро-Уилк за количествен анализ на резултатите; методът ANOVA за дисперсионен анализ и методът на Tukey HSD за сравнителен анализ.

5. Диагностична процедура – съкратен тест SISMIK.

6. Анкетно проучване с учители по английски език в предучилищна възраст и родители на деца, изучаващи английски език в детската градина.

7. Моделиране.

8. Педагогически експеримент.

Научното изследване е осъществено на три етапа: констатиращ, формиращ и контролен.

Понятийната визия, организацията и методиката на изследването конкретизира представените в програмната ориентация технологични параметри като понятийна и методическа система за проучване, стимулиране на уменията за общуване и образование на децата в

мултилингвистична среда. Позитивни акценти в терминологичната обосновка и изследователските параметри са:

1. Прецизното формулиране на целевите, обектните, предметни и хипотетични акценти на изследването по посока спецификата на проявата на емпатия в педагогическото взаимодействие в мултилингвистична образователна среда за формиране на познавателна култура в детството;

2. Извеждането на ясни и точни етапи, задачи и очаквани резултати от експерименталното изследване.

Анализът на резултатите – констатиращ и контролен етап на изследването е сравнителен анализ на резултатите. Направените констатации са свързани с приемането, че предложеният модел е следствие и е съобразен с реалностите, в които живеем – динамично развиващ се свят и предизвикателствата на 21-ви век и дава възможност за среща и взаимодействие между заинтересованите страни в образователната система.

Бих искал докторантът да уточни следното: в началото на дисертационният труд Елена Каменова твърди, че „въпросът за оптималната възрастова граница за началото на обучението по чужд език все още не е намерил категорично решение в методическата теория и практика. Съществуващите изследвания на проблема за обучение по чужд език не доказват необходимостта от изучаването му в детската градина”. След проведеното изследване все още ли е на това мнение?

Основни приноси на дисертационния труд

1. Налице е сериозно проучване, доказващо необходимостта от въвеждането на съвременните подходи и технологии за нуждите на чуждоезиковото обучение още в предучилищна възраст. Чрез теоретичните проучвания и емпиричните данни се достига до изводи, които определят насоки за оптимизиране процеса на работа и на цялостното обучение по чужд език в предучилищна възраст.

2. Направен е детайлен анализ на образователната среда с ясно идентифициране на условията за осъществяване на успешно прилагане на предложеният модел. Проучени са и се анализират съществуващите досега методи за чуждоезиковото обучение в предучилищна възраст и са направени важни за теорията изводи, отчитащи необходимостта от иновативни методи за обучение по чужд език.

3. Предложена е система от средства, съдействащи за повишаване на ефективността и приложимостта на подхода при процесите на учене и преподаване. Описана е ефективността на приложението на педагогическия модел Thematic Dialog-Box при обучението по английски език на деца от предучилищна възраст.

4. Проведено е детайлно проучване на образователната среда и са открити нагласите на преподаватели и обучаеми към нейните конкретни параметри. За първи път се разглежда включването на иновативния педагогически модел в обучението по английски език в детската градина, който е съобразен с възрастовите особености на децата и съдейства за тяхното мотивационно и интелектуално развитие в контекста на подготовката им за чуждоезиково обучение в училище. Резултатите от изследването потвърждават приложението на модела, който намира място във всяка една ситуация, с което се усъвършенства работата на учителя и се цели високоефективен процес на обучение.

5. Създаден и апробиран е подход за обучение, пряко ориентиран към придобиването на нови знания, практически умения и положителни нагласи, свързани с прилагането на модела, като технология за целите на чуждоезиковото обучение. Разработена и апробирана е система от 24 теми за обучението по английски език в детската градина, в които намира успешно приложение за развитие на чуждоезикови умения на децата педагогическия модел Thematic Dialog-Box.

6. Коректно са формулирани изводи, ясно очертаващи взаимовръзката между език, познание, обучение и прилагане на новите подходи в учебния процес съобразно интересите и потребностите на децата от предучилищна възраст за оптимизиране на образователната среда като са доказани приложимостта и ефективността на иновативния модел на обучение по английски език с деца от предучилищна възраст от детски градини в различни населени места.

Заключение

В структурен план дисертационният труд съдържа всички актуални компоненти за оценката му: програмна ориентация на изследването; теоретичен анализ на проблемната област; понятийна визия, организация и методика на изследването, представящи терминологията, основните задачи и етапи, целевите групи и методическа система за проучване и стимулиране на равнището на три тематично обединени фокуса: сензитивността на предучилищната възраст; познавателното развитие на децата, ролята на езика като емоционално отношение в мултилингвистична образователна среда; анализ на резултатите от констатиращия и формиращ етап на експеримента.

Дисертационният труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ, на Правилника за неговото приложение, както и на Правилника за развитие на академичния състав като са спазени всички изисквания и няма допуснати нарушения. В трудът няма плагиатство, налице е оригиналност на дисертацията и тя не нарушава авторските права, и правата на интелектуалната собственост на никого.

Приложеният към него автореферат отразява същността на изследването и коректно представя приносите от него. Публикациите, представят много добре личното участие на докторанта, съдържанието на дисертационния труд и отразяват резултатите от проведеното дисертационно изследване.

Заклучението и изводите отразяват постиженията на дисертационния труд и са отправна точка за оптимизиране системата на предучилищното образование в контекста на предложената и апробирана чуждо-езиково ориентирана система от педагогически ситуации.

Дисертационният труд **съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които са лична заслуга и представляват оригинален принос в науката** и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представените материали и дисертационни резултати **напълно** съответстват на специфичните изисквания на Факултета по педагогика, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ. Дисертационният труд показва, че докторантката Елена Ангелова Каменова **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научната специалност „предучилищна педагогика“ като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’** на Елена Ангелова Каменова в област на висше образование: **1. Педагогически науки**, професионално направление **1.2. Педагогика**, докторска програма **Теория на възпитанието и дидактика (Предучилищна педагогика)**.

04. 09. 2019 г.

Пловдив

Рецензент:

проф. дн Божидар Ангелов